

Balla Tibor alezredes:

A KÖZPONTI HATALMAK LEGNAGYOBB GYŐZELME AZ OLASZ HADSZÍNTÉREN: A CAPORETTÓI ÁTTÖRÉS

ÖSSZEFOGLALÓ: Az olasz történészek és a közvélemény nagy része csak „caporettói csodának”, a német, az osztrák és a magyar hadtörténelmi irodalom csak flitsch–tolmeini (karfreйти) áttörésnek, vagy 12. isonzói csatának nevezi a központi hatalmak 1917 októberében az első világháború olasz frontján végrehajtott legnagyobb szabású győztes támadó hadműveletét. A caporettói áttörés az első világháború legsikeresebb áttörési hadműveletei közé tartozott, a központi hatalmak stratégiai helyzetében lényeges javulást hozott. Az első világháborús hadászatot a mozgóháború elemeivel gazdagította, a hadtörténelemben a hegyi terepen végrehajtott frontáttörés egyik iskolapéldájává vált.

KULCSSZAVAK: Otto von Below tábornok, Boroevic-hadseregcsoport, Tolmein, Flitsch, Luigi Cadorna, Bertalan Árpád hadnagy

1917-ben a Nagy Háború már negyedik éve zajlott. Az esztendő tavasza és nyara az összehangolt antanttámadások jegyében telt. A nyugati hadszíntéren indított brit és francia offenzívák csak kisebb sikereket hoztak, viszont jelentős veszteségeket okoztak a németeknek. A délnyugati fronton az olaszok lendültek támadásba, azonban a 10. isonzói csata (május 12. – június 6.), illetve az ortigari csata Dél-Tirolban (június 10–29.) sem járt számottevő eredménnyel. A központi hatalmak az orosz harctéren június végén megindult Kerenszkij-offenzívát, illetve a szaloniki fronton nyáron indított antanttámadást is megállították, sőt a nyár folyamán ellentámadásba mentek át az orosz, ősszel pedig az olasz fronton.¹

Az Isonzó folyó mentén már 1915 júniusa óta folyt az öldöklő küzdelem a kisebb szünetekkel folyamatosan támadó olasz és a sikeresen védekező osztrák–magyar csapatok között. Az olaszok szinte példa nélkül álló támadássorozattal, 11 nagyobb csatában próbálták a Monarchia csapatainak védelmét áttörni és távolabbi célként Triesztet, illetve Laibachot elérni, áttörési kísérleteik azonban rendre kudarccal végződtek. A 11 csata során mindössze 350 km²-nyi területet hódítottak el a Monarchia katonáitól. A Tolmeintől északra eső frontszakaszt a védők mindvégig megtartották.²

1917 őszére a délnyugati arcvonalon közel két és fél éve küzdő osztrák–magyar csapatok igen meggyengültek, harci moráljuk hanyatlott. Egy újabb nagy erejű olasz támadás sikeres visszaverésére kevés reményük volt. Már a 11. isonzói csata (1917. augusztus 18. – szeptember 13.) során arra a meggyőződésre jutott Ausztria–Magyarország hadvezetése,

¹ Galántai József: Magyarország az első világháborúban. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 296–297.

² Balla Tibor: Az isonzói csaták (1915. június 23. – 1917. szeptember 13.). In Hermann Róbert (szerk.): Fegyvert s vitézt... A magyar hadtörténet nagy csatái. Corvina Kiadó, Budapest, 2003, 226–240.

hogy az Isonzónál és a Karszt-fennsíkon védekező Svetozar Borojević³ vezérezredes vezette hadseregcsoport helyzetét csak egy gyors, megelőző jellegű ellentámadással lehet megjavítani. Báró Arthur Arz von Straussenburg⁴ gyalogsági tábornok, a haderő vezérkari főnöke a támadás kiindulópontjaként a Flitsch és Tolmein között elterülő medencét szemelte ki, az offenzíva végrehajtásához azonban német segítséget tartott szükségesnek.⁵

A Paul von Hindenburg⁶ vezértábornagy és az Erich Ludendorff⁷ gyalogsági tábornok irányította Német Legfelsőbb Hadvezetőség úgy döntött, hogy Otto von Below⁸ porosz gyalogsági tábornok vezetésével hét hegyi harcban tapasztalt hadosztályt bocsát szövetségese rendelkezésére, erős tüzérségi, aknavető, légelhárító, vadász- és bombázórepülő-alakulatokkal egyetemben.⁹

A német csapatok első ízben jelentek meg az isonzói arcvonalon. Akkoriban az orosz és a román fronton a nagyobb harcselekmények gyakorlatilag megszűntek, így onnan hét osztrák–magyar hadosztályt csoportosítottak át a délnyugati hadszíntérre.

A hadművelet a „Waffentreue” (Szövetségesi hűség) fedőnevet kapta. A támadás terve 1917. szeptember 8-án nyerte el végső formáját, mely szerint az Otto von Below porosz gyalogsági tábornok irányította, újonnan felállított 14. német hadsereg (hét német és nyolc osztrák–magyar hadosztály) csapatai mérik az olaszokra a döntő csapást.¹⁰ Az Isonzó folyó völgyében támadnak, gyorsan az olasz főerők hátába jutnak, majd kiérve az északolasz

³ Svetozar Borojević von Bojna (1856. 12. 13. Umetić – 1920. 05. 23. Klagenfurt) tábornagy. 1914 augusztusától a cs. és kir. VI. hadtestet, 1914 októberétől a 3. hadsereget irányította az orosz fronton, 1915. május végétől az osztrák–magyar 5., 1917 májusától az Isonzó-hadsereg, 1917 augusztusától pedig a Borojević-hadseregcsoport parancsnoka az olasz fronton a háború végéig. Kortársaitól az „Isonzó oroszlánja” jelzőt kapta, mivel sikerült megakadályoznia, hogy az olaszok áttörjék a frontot annak isonzói szakaszán. Vö. Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010. 86–88.

⁴ Arthur Arz Freiherr von Straussenburg (1857. 06. 16. Nagyszében – 1935. 07. 01. Budapest) vezérezredes. 1914 októberétől a cs. és kir. VI. hadtestet vezette az orosz, 1916 augusztusától az osztrák–magyar I. hadsereget a román fronton. 1917 márciusától Ausztria–Magyarország haderejének vezérkari főnöke a világháború végéig. Vö. Balla 2010, 60–63.

⁵ Edmund Glaise-Horstenau (unter der Leitung von): Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918. VI. Band. Das Kriegsjahr 1917. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien, 1936, 497. (Továbbiakban: ÖULK.)

⁶ Paul Hindenburg von Beneckendorff (1847. 10. 02. Posen – 1934. 08. 02. Neudeck) német tábornagy, politikus. 1914 augusztusában a 8., 1914 szeptemberétől a 9. német hadsereg parancsnoka, 1914 novemberétől a német Kelet-főparancsnokságot vezette az orosz fronton. 1916 augusztusától a Német Legfelsőbb Hadvezetőség főnöke a háború végéig. 1925-től a Német Köztársaság elnöke. Vö. Szijj Jolán (főszerk.): Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000, 289–290.

⁷ Erich Ludendorff (1865. 04. 09. Kruszwenia – 1937. 12. 20. Tutzing) német gyalogsági tábornok, politikus. 1914 augusztusától a német 8. hadsereg, 1914 novemberétől a német Kelet-főparancsnokság vezérkari főnöke az orosz fronton. 1916 augusztusától a Német Legfelsőbb Hadvezetőség első főszállásmestere a háború végéig. Vö. Szijj: i. m. 437–438.

⁸ Otto von Below (1857. 01. 18. Danzig – 1944. 09. 09. Besenhausen) német gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától az I. német tartalék hadtest, 1914 novemberétől a német 8. hadsereg parancsnoka az orosz fronton. 1916–17-ben a Below-hadseregcsoport parancsnoka Macedóniában, majd 1917-ben a német 6. hadseregé a nyugati fronton. 1917 őszén a 14. német hadsereget vezette a caporettói áttörés hadműveletei során. 1918-ban a 6., a 17. és az I. német hadsereg parancsnoka a nyugati fronton. 1919 első felében a XVII. német hadtest vezénylő tábornoka, majd a német Észak-Hadsereg főparancsnoka. Vö. Szijj: i. m. 68.

⁹ Franz Felberbauer: Die 12. Isonzoschlacht: Der Operationsplan und seine Durchführung. In: Rauchensteiner, Manfred (Hg.): Waffentreue. Die 12 Isonzoschlacht 1917. Österreichisches Staatsarchiv. Wien, 2007, 19., 21.

¹⁰ Manfred Rauchensteiner: Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918. Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2013, 815.

síkságra Cividale, Codroipo irányában törnek előre, és az ellenséget a Tagliamento folyóig szorítják vissza. A Boroevic-hadseregcsoport 2. és 1. Isonzó-hadseregének az a feladat jutott, hogy ezzel egyidejűleg kösse le az ellenséget, majd lépjen fel támadólag a Bainsizza- és a Karszt-fennsíkron. A hadművelet sikerének előfeltétele az olasz ellenállás megszervezését lehetetlenné tevő meglepetés elérése volt, továbbá az, hogy a támadók egy-két nap alatt birtokba vegyék az Isonzó jobb partján húzódó, a Júliai-Alpok részét képező 1500–2200 méter magas hegyvonulatot.¹¹

A központi hatalmak hadosztályainak felvonultatása az offenzívához szeptember 15-től egy hónapon keresztül tartott, amelyhez 2400 katonavonatot és 100 000 vasúti kocsit használtak fel. A csapatokat hegyi felszereléssel és téli ruházattal látták el. A hadművelet előkészületeit és a csapatösszevonásokat jól álcázták. A szövetségesek mindenképpen el akarták hitetni az ellenséggel, hogy a támadás Dél-Tirolból indul. A megtévesztés érdekében Below tábornok nagy kísérettel tüntetően a tartományba utazott, majd onnan titokban tért vissza hadseregéhez. A német csapatokat nagy kerülővel, a Brenner-hágón keresztül szállították az Isonzóhoz. A német hadosztályokat csak a támadás előtti este vonták előre a megindulási állásokba, azelőtt a német tisztek a császári és királyi hadsereg egyenruhájában végezték a szükséges megfigyeléseket. 1917. október 22-én estére a tüzérség és a gyalogság elérte a számára kijelölt állásokat. A késedelem és a katonák kimerültsége miatt az offenzíva időpontját végül két nappal későbbre halasztották.¹²

Az Isonzó-fronton 1917. október 24-én a Karintiában harcoló, báró Alexander Krobotin¹³ vezérezredes vezette osztrák–magyar 10. hadsereg balszárnyához kapcsolódva a 14. német hadsereg állt, melynek tartalékát az osztrák–magyar komáromi 33. és 4. gyalog-, valamint a 13. lövészadosztály képezte. Támadási sávja a Rombon hegytömbtől a folyó középső szakaszán található Seló községig terjedt. Alárendeltségébe tartozott a Flitsch körül felvonult, Alfred Krauss¹⁴ gyalogsági tábornok vezette császári és királyi I. hadtest, melyben a Monarchia legjobb hadosztályai kaptak helyet: a 3. Edelweiss (havasi gyopár) hadosztály, a 22. lövészadosztály, az 55. gyaloghadosztály, továbbá tartalékként a német vadászadosztály. A 14. hadsereg maradék erői Tolmein körül és attól délre sorakoztak fel. Hermann von Stein német altábornagy csoportját (III. bajor hadtest) a vegyes nemzetiségi összetételű 50. osztrák–magyar, a 12. német gyaloghadosztály és az alpesi hadtest, valamint tartalékban a 117. német gyaloghadosztály alkotta. Albert von Berrer német altábornagy csoportjába

¹¹ Szabó László: Doberdo, Isonzo, Tirol. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1980, 116–117.

¹² ÖULK VI. 502–504.

¹³ Alexander Krobotin (1849. 09. 12. Olmütz – 1933. 12. 27. Bécs) tábornagy. 1912 decemberétől cs. és kir. hadügyminiszter, 1917 áprilisától az osztrák–magyar 10. hadsereg, 1918 októberétől a Tiroli Hadseregcsoport parancsnoka az olasz fronton a háború végéig. Vö. Balla 2010, 203–205.

¹⁴ Alfred Krauss (1862. 04. 26. Zara – 1938. 09. 29. Bad Goisern) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 29. gyaloghadosztály, 1914 szeptemberétől a Bánáti Hadseregcsoport parancsnoka, 1914 decemberétől az osztrák–magyar 5. hadsereg vezérkari főnöke a szerb fronton. 1915 májusától a cs. és kir. Délnyugati Front vezérkari főnöke, 1916 februárjától Jenő főherceg hadseregcsoportjának törzsfőnöke az olasz fronton. 1917 márciusától a cs. és kir. I. hadtest parancsnoka az orosz, majd 1917 szeptemberétől az olasz fronton. 1917 októberétől a Krauss-csoportot vezette az olasz fronton, 1918 májusától a háború végéig az osztrák–magyar Keleti Hadsereg parancsnoka Ukrajnában. Vö. Balla 2010, 195–197.

(német LI. hadtest) a 26. és 200. német gyaloghadosztály; Karl Scotti¹⁵ osztrák–magyar altábornagy csoportjába (császári és királyi XV. hadtest) az 1. közös gyaloghadosztály, továbbá az 5. német gyaloghadosztály tartozott.

A Boroević-hadseregcsoporthoz két hadseregében összesen 15 első vonalban álló és 6 tartalék hadosztály várta a jelet a támadásra. A Johann Henriquez¹⁶ gyalogsági tábornok vezette 2. Isonzó-hadseregben (tartalékát az 57., a 9., a 28. és 29. közös hadosztály képezte) Ferdinand Kosak¹⁷ altábornagy csoportját a 60. és a kolozsvári 35. közös hadosztály, a Karl Lukas¹⁸ gyalogsági tábornok irányította XXIV. hadtestet a 24. és az 53. magyar népfelkelő hadosztály, az Alois Schönburg-Hartenstein¹⁹ herceg, lovassági tábornok vezette IV. hadtestet a 43. lövész- és a 20. honvéd hadosztály alkotta. Támadási sávja Selótól a Monte San Gabriéléig terjedt. A Wenzel von Wurm²⁰ tábornok irányította 1. Isonzó-hadsereget (tartaléka a 106. közös és a 21. lövészhadosztály volt) a Rudolf Králicsek²¹ gyalogsági tábornok vezette XVI. hadtest 58., 63. és pozsonyi 14. hadosztályai; a Georg Schariczter²² altábornagy vezette

¹⁵ Karl Scotti (1862. 03. 03. Bécs – 1927. 02. 07. Warmbad, Villach) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 5. gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton, 1915 februárjától a pozsonyi katonai parancsnok helyettese, 1915 májusától a Rohr-hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke. 1916 februárjától a cs. és kir. 10. hadsereg vezérkari főnöke, 1916 júniusától a 10. hadsereg megbízott parancsnoka, 1917 áprilisától az osztrák–magyar XV. hadtest parancsnoka, 1918 májusától a háború végéig a Scotti-csoport parancsnoka az olasz fronton. Vö. Balla 2010, 289–290.

¹⁶ Johann Henriquez (1861. 05. 16. Belovár – 1924. 01. 12. Budapest) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 17. gyaloghadosztály, 1915 augusztusától a Henriquez-csoport, 1915 szeptemberétől az osztrák–magyar XII. hadtest parancsnoka az orosz fronton. 1917 júliusától az Isonzó-hadsereg III. védőszakaszának, 1917 augusztusától a 2. Isonzó-hadsereg parancsnoka az olasz fronton 1917 végéig. Vö. Balla 2010, 155–156.

¹⁷ Ferdinand Kosak (1856. 05. 23. Bürgstein – 1932. 05. 29. Graz) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 50. gyalogdandár, 1914 szeptemberétől az osztrák–magyar 27. gyaloghadosztály parancsnoka az orosz, 1917 augusztusától a Kosak-csoport parancsnoka az olasz, majd 1917 decemberétől az orosz fronton. 1918 márciusától az osztrák–magyar XVIII. hadtest, 1918 májusától az I. hadtest parancsnoka az olasz fronton a háború végéig. Vö. Balla 2010, 190–191.

¹⁸ Karl Freiherr von Lukas (1860. 09. 07. Lemberg – 1932. 03. 08. Berlin) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 19. gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton, 1915 októberétől prágai katonai parancsnok, 1916 májusától krakkói erődparancsnok. 1917 februárjától a cs. és kir. XXIV. hadtest parancsnoka az orosz, majd 1917 augusztusától az olasz fronton. 1918 márciusától az osztrák–magyar V. hadtest parancsnoka az orosz fronton, 1918 májusától katonai parancsnok Grazban a háború végéig. Vö. Balla 2010, 218–219.

¹⁹ Alois Fürst Schönburg-Hartenstein (1858. 11. 21. Karlsruhe – 1944. 09. 20. Hartenstein bei Zwickau) vezérezredes. 1914 augusztusában a cs. kir. 11. népfelkelő menetdandár, 1914 szeptemberétől a cs. kir. 88. országos lövészdandár, 1914 decemberétől a cs. és kir. 6. gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton. 1915 októberétől a 6. közös gyaloghadosztály, 1916 júliusától az osztrák–magyar XX. hadtest, 1917 augusztusától a cs. és kir. IV. hadtest, 1918 júliusától a Monarchia 6. hadseregének parancsnoka a háború végéig az olasz fronton. Vö. Balla 2010, 282–284.

²⁰ Wenzel Freiherr von Wurm (1859. 02. 27. Karolinenthal bei Prag – 1921. 03. 21. Bécs), vezérezredes. 1914 augusztusától a cs. és kir. XVI. hadtest parancsnoka a szerb, majd 1915 májusától az olasz fronton. 1917 júliusától az osztrák–magyar 4. hadsereget irányította az orosz, 1917 augusztusától az 1. Isonzó-hadsereget az olasz fronton. 1918 januárjától a háború végéig az Isonzó-hadsereg parancsnoka az olasz hadszíntéren. Vö. Balla 2010, 326–327.

²¹ Rudolf Králicsek (1862. 01. 19. Huštenovice – 1946. 01. 04. Cieszyn) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 28. gyaloghadosztály, majd 1914 decemberétől az osztrák–magyar IX. hadtest parancsnoka az orosz fronton. 1917 márciusától a cs. és kir. XVI. hadtestet irányította az olasz fronton a háború végéig. Vö. Balla 2010, 194–195.

²² Georg Schariczter Freiherr von Rény (1864. 06. 06. Zombor – 1945. 02. 26. Pozsony) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 27. gyalogdandár, 1914 októberétől az osztrák–magyar 16. gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton. 1916 augusztusától a cs. és kir. 16. gyaloghadosztályt, 1916 novemberétől pedig az osztrák–magyar VII. hadtestet vezette a háború végéig az olasz fronton. Vö. Balla 2010, 267–269.

temesvári VII. hadtest 44. lövész-, 17. és 48. gyaloghadosztályai; valamint a Maximilian Csicseric²³ altábornagy vezényelte XXIII. hadtest budapesti 41. honvéd, valamint 10. és 12. gyaloghadosztályai képezték.²⁴ E hadsereg a Monte San Gabrielétől az Adriáig vonult fel. Minden fontosabb frontszakaszon jelen voltak a magyar alakulatok, amelyek alaposan kivették részüket a győzelemhez vezető harcokból.

Velük két olasz hadsereg nézett farkasszemet. A Luigi Capello altábornagy (majd betegsége miatt 1917. október 25-től Luca Montuori altábornagy) vezette 2. hadsereg Flitsch és Sagrado között vonult fel. A Flitsch és Tolmein közötti frontszakaszon voltak a leggyengébbek az olasz erők, ott mindössze a IV. hadtest sorakozott fel három hadosztállal. Tolmeintől Sagradóig öt hadtest állt 15 hadosztállal. A 2. hadsereg tartalékát három hadtest hat hadosztálya, valamint hét, Cividale, Palmanova körzetében szétszórt egyéb hadosztály alkotta. Az Emanuele Filiberto di Savoia, Aosta hercege irányította 3. olasz hadsereg csapattestei Sagradótól az Adriai-tengerig húzódó állásokat foglalták el. Alárendeltségébe három hadtest nyolc hadosztálya tartozott, tartalékát a XXV. hadtest két hadosztálya képezte.

Az erőviszonyokat tekintve, 37 osztrák–magyar hadosztály 41 olasszal állt szemben, a 14. hadsereg szakaszán a központi hatalmak 15 hadosztályával szemben viszont csak nyolc olasz sorakozott fel, az áttörési szakaszon pedig 8:3 volt az arány.²⁵ A 14. hadsereg frontszakaszán a tüzérség is közel kétszeres fölényben volt az olasszal szemben, 1678 löveggel és 240 aknavetővel rendelkezett, amelyből 460 nehézlöveg és 216 aknavető a német alakulatokat támogatta.²⁶

Az olasz főparancsnokság a készülő offenzíva előkészületeiről időben értesült a Monarchia hadseregének néhány szökevény tisztjétől. Ennek megfelelően a szemben álló 2. olasz hadsereget komoly tartalékokkal erősítették meg, a főcsapás irányát az egymásnak ellentmondó jelentések miatt azonban nem tudták megállapítani. Capello altábornagy az osztrák–magyar offenzívát a Bainsizza-fennsíkon várta.

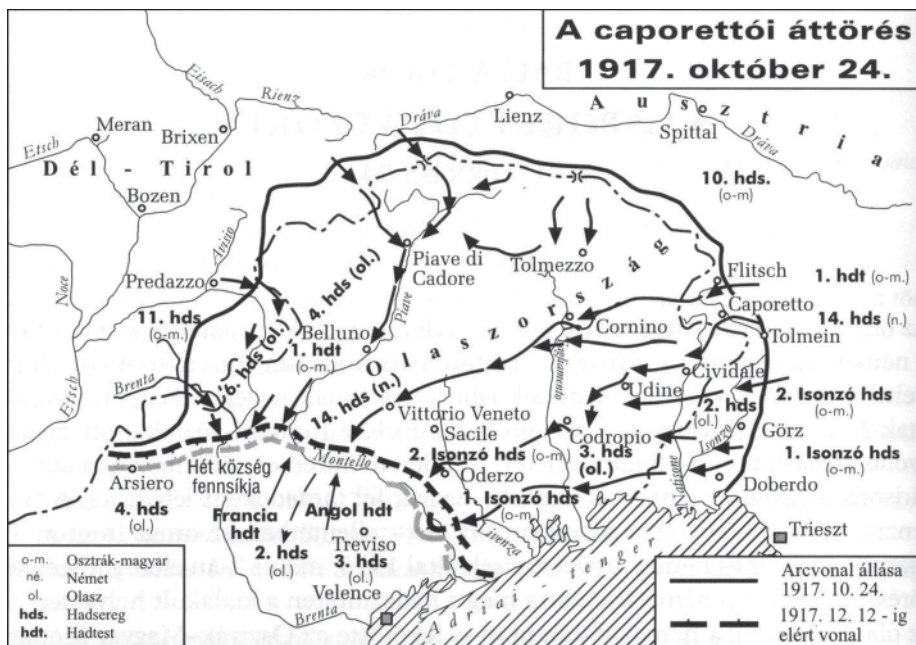
A központi hatalmak támadása 1917. október 24-én hajnali két órakor négy és fél óras gázlövessel kezdődött, amely váratlanul érte az olaszokat, mivel gázmaszkjaik alig voltak és azok sem védtek hatásosan a lövedékekből kiszabaduló többféle mérges gáz ellen. Hat óra 30 perckor megkezdődött a hatalmas erejű tüzérségi előkészítés, amelybe hét órától az aknavetők is bekapcsolódtak. Tolmeinnél reggel nyolc, Flitschnél kilenc órakor lendült támadásba a 14. hadsereg gyalogsága. Az első vonalban mozgékony tisztí őrtájak, rohamcsapatok támadtak, azokat géppuskákkal és hegyi tüzérséggel ellátott osztagok követték. Az Isonzó völgyében előrehaladva három óra alatt leküzdötték a IV. olasz hadtest alakulatainak ellenállását, és áttörték első két állását, aznap estére a 12. német hadosztály egységei elfoglalták az olasz frontvonal mögött 14 kilométerre fekvő Caporetto (németül Karfreit) városát,

²³ Maximilian Csicseric von Bacány (1865. 03. 03. Arad – 1948.11. 18. Zágráb) gyalogsági tábornok. 1914 augusztusától a cs. és kir. 5. hadsereg vezérkari főnöke a szerb fronton, 1914 októberétől beosztva a tullni, kremsi, bécsi pozsonyi hídfők parancsnokságára. 1915 áprilisától a cs. és kir. 14. gyaloghadosztály, 1916 júliusától az osztrák–magyar XIII. hadtest parancsnoka az orosz fronton. 1917 júniusától a cs. és kir. XXIII. hadtestet vezette az olasz fronton a háború végéig. Vö. Balla 2010, 105–107.

²⁴ ÖULK VI. 522–524.

²⁵ Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc: A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918. Osiris Kiadó, Budapest, 2014, 268–269.

²⁶ Felberbauer: i. m. 23.

1. ábra A caporettói áttörés. 1917. október 24.

Forrás: Balla Tibor: *A caporettói áttörés (1917. október 24.)*. In Hermann Róbert (szerk.): *Fegyvert s vitét... A magyar hadtörténet nagy csatái*. Corvina Kiadó, Budapest, 2003.

a Krauss-hadtest egységei Sagát; az olasz arcvonalat összességében 32 km szélességben és hat km mélységben szakították át,²⁷ 18 000 hadifoglyot és 100 ágyút zsákmányoltak.²⁸

Október 25-én – az olasz ellentámadások elhárítása után – a központi hatalmak csapatai a folyó jobb partján húzódó Kolovrat-hegygerincen lévő kulcsfontosságú állásokat is elfoglalták, illetve elszigetelték azok védőit. Azon a napon az olasz arcvonal összeomlott, elkezdődött a 2. olasz hadsereg felbomlása, amely másnapra általánossá vált. Azzal egyidejűleg a 2. (majd a következő naptól az 1.) Isonzó-hadsereg is csatlakozott az offenzívához, így a fronton harcoló összes osztrák–magyar csapatot támadásba lendült.²⁹ Megnyílt az út a támadók előtt az északolasz síkságra. Október 27-én, az offenzíva 4. napján az Isonzó alsó szakaszán védekező 3. olasz hadsereg helyzete is tarthatatlanná vált, ezért Luigi Cadorna³⁰ olasz vezérkari főnök elrendelte a 2. és 3. olasz hadsereg visszavonását a Tagliamento, majd később a Piave folyóig. E napon a szövetségesek 40 kilométert előretörve birtokba vették az északolasz síkság kapuját képező Cividale városát, amellyel szabaddá vált az út a Tagliamento irányába. Október 24–27. között az olaszok 60 000 hadifoglyot, 500 löveget és 26 repülőgépet veszítettek.³¹

²⁷ Dorombay József – Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története*. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1936, 271–273.

²⁸ Anton Wagner: *Der Erste Weltkrieg. Ein Blick zurück*. Verlag Carl Ueberreuter, Wien, 1981, 280.

²⁹ Rauchensteiner: i. m. 819.

³⁰ Luigi Cadorna, gróf (1850. 09. 04. Pallanza – 1928. 12. 23. Bordighera) olasz marsall. 1914 júliusától az olasz haderő vezérkari főnöke. 1917. november 7-én, a caporettói áttörés után leváltották. 1918-ban az antant hatalmak Legfelsőbb Haditanácsának tagja. Vö. Szijj: i. m. 98.

³¹ ÖULK VI. 558.

Személyes bátorságukkal többen is kitűntek a hadműveletek első napjaiban, így például a Scotti-csoportnál Bertalan Árpád.³² A Josef Metzger³³ altábornagy irányította I. gyaloghadosztályba tartozó, Viktor Budiner ezredes vezette 7. hegyi dandár 19 éves hadnagya október 24-én egy 15 fős rohamcsapat élén három olasz állást foglalt el és közel 1000 foglyot ejtett, hat nehéztarackot zsákmányolt a Globočak hegycsúcs elleni támadás során, ezzel jelentősen megkönnyítette alakulata – a 3. bosznia-hercegovinai táborig vadászszázlój – betörését az ellenséges védőállásokba. Tettéért 1918 januárjában Tiszti Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki, majd tíz évvel később, 1927. október 25-én megkapta az egykori Monarchia legrangosabb katonai kitüntetését, a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét.³⁴

Erwin Rommel főhadnagy – a későbbi sivatagi róka és második világháborús tábornagy – a württembergi hegyi zászlóalj egy harccsoportjával október 26-án a Monte Matajurt hódította el az olaszoktól, amiért 1917 decemberében a „Pour le mérite” legrangosabb német kitüntetést kapta.³⁵

A váratlan összeomlás magával rántotta a Dél-Tiroltól az Adriáig húzódó egész olasz frontot, a Karni-Alpokban harcoló, Giulio Tassoni altábornagy irányította XII. hadtest (más néven Carni-csoport) és a Dolomitokban küzdő, Mario Nicolis di Robilant altábornagy vezette 4. olasz hadsereg is visszavonulásra kényszerült.

Október 27-től az áttörés hatása a karintiai arcvonalon is érezhetővé vált. A Krobotin vezérezredes vezette 10. osztrák–magyar hadsereg is támadásba lendült, október 31-én elérte a Tagliamento felső folyását Tolmezzónál, megteremtve az összekötést a 14. hadsereg Krauss-hadtestével. Krobotin hadosztályai november 8-ig a Piave felső folyásáig törtek előre.³⁶

Október 28-án a német csapatok elfoglalták az olaszoktól kifosztott Udinet. A 2. olasz hadsereg a teljes felbomlás képét mutatta. A legyőzöttek hitt ellenségtől elszenvedett gyors vereség és a nagy veszteségek az olaszokat demoralizálták, felszerelésük és hadianyagkészletük egy részét felgyújtva és elpusztítva, rendezetlenül özönlöttek vissza a Tagliamento irányába, de még így is számos érintetlenül maradt, fegyverrel, hadianyaggal, élelmiszerral teli raktár került a győztesek kezére.

Az osztrák–magyar és német alakulatoknak sikerült kijutniuk a hadművelési mélységbe, de a sikert tartalékok hiányában továbbfejleszteni, illetve az üldözés ütemét fokozni már nem tudták. A napok óta folyamatosan harcoló csapatokon egyre jobban kiütköztek a fáradtság jelei. A hadvezetés eredetileg csak a Tagliamentoig tartó hadműveletekre készült fel.

³² Bertalan Árpád (1898. 10. 20. Pozsony – 1941. 04. 12. Veszprém) őrnagy. Az első világháborúban zászlósként és hadnagyként harcolt a 3. bosznia-hercegovinai táborig vadászszázlój kötelékében az olasz és az albán fronton. 1920-tól a m. kir. 4. honvéd gyalogezredben szolgált, 1939-től a honvédség kötelékében újonnan felállított ejtőernyősszázad parancsnoka volt őrnagyi rendfokozatban. 1941. április 12-én, Jugoszlávia ellen betetésre induló százada élén, repülőszerecsétlenségben hunyt el Veszprémben.

³³ Josef Metzger (1870. 01. 19. Brzezany, Galícia – 1921. 07. 28. Ollersbach, Ausztria) altábornagy. 1914 augusztusától az osztrák–magyar Hadsereg-főparancsnokság hadművelési osztályának főnöke, 1915. január 1-jén vezérőrnagy, 1916. május 1-jén pedig altábornagy. 1916 júniusától a cs. és kir. haderő vezérkari főnökének helyettese és a Hadsereg-főparancsnokság hadművelési osztályának főnöke. 1917 áprilisától az I. közös gyaloghadosztály parancsnoka az olasz, majd 1918 júliusától a nyugati fronton. 1927. október 25-én elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét az I. közös gyaloghadosztály kimagasló vezetéséért a caporettoi áttörés során.

³⁴ Oskar von Hoffmann – Gustav von Hubka: Der Militär Maria Theresien Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914–1918. Verlag Militärwissenschaftliche Mitteilungen, Wien, 1943, 72–74.

³⁵ Heinz von Lichem: Rommel 1917. Der 'Wüchsenfuchs' als Gebirgssoldat. Hornung Verlag, München, 1975, 111–130.

³⁶ Doromy–Reé: i. m. 275–276.

A minden várakozást felülmúló eredményt gyorsan mozgó alakulatok (gépkocsikon szállított gyalogság, kerékpáros zászlóaljak, továbbá lovas csapatok), valamint elegendő átkelő eszköz hiányában nem tudták kellően kihasználni. A lőszer és a hadianyag pótlása, a tüzérség, a tartalékok és a hadtáp előrevonása az utak rossz állapota, továbbá a visszavonuló olaszok által szétrombolt vasútvonalak és hidak miatt nem történt meg időben. A seregtestek vezetése csak a hadművelet első napjaiban volt kifogástalan és zavartalan. A magasabb parancsnokságok nagy időbeli késedelemmel települtek előre, a legkritikusabb napokban az irányítás kiesett a kezükből. A felső vezetés a harctéri helyzet gyors változásait csak későn vette figyelembe, elveszítette kapcsolatát a csapatokkal (annak ellenére, hogy a 14. hadsereg parancsnoksága október 29-étől már Cividaleból irányította hadosztályait).³⁷

A központi hatalmak győzelme még nagyobb mérvű lehetett volna, ha a 3. olasz hadsereg útját a délnyugati irányban támadó 14. hadsereg el tudta volna vágni a Tagliamento elérése előtt és sikerült volna annak bekerítése. Ehelyett a 14. hadsereg beleütközött a nyugat felé előretörő 2. Isonzó-hadsereg jobbszárnyába, és az alakulatok összekeveredtek, néhol a gazdag zsákmány felélésebe kezdtek. Az idővesztésüket kihasználva a 3. olasz hadsereg viszonylagos rendben vissza tudott vonulni a Tagliamento mögé, de a keleti parton rekedt 60 000 katonája így is a német és osztrák–magyar csapatok fogságába esett. A folyó túlsópartjára a 2. olasz hadseregnek csupán töredékei jutottak át.³⁸

A hadművelet első hetében a központi hatalmak eredeti haditerve nem szorult módosításra. A délnyugati front parancsnoksága október 29-én elhatározta, hogy az offenzívát nem állítja le és az üldözést a Tagliamentón túl is folytatja. Ebbe a német hadvezetőség is beleegyezett, eredetileg ugyanis a német hadosztályokat csupán a folyó eléréseig bocsátották a császári és királyi Hadsereg-főparancsnokság rendelkezésére, majd terv szerint kivonták volna azokat.

Az esőzésektől jócskán megáradt Tagliamento komoly természetes akadályt jelentett, mivel hídjait a visszavonulók felrobbantották, és ott az olasz védelem is kissé megerősödött. A keleti parton felzárkózott szövetségesek már október 31-én megpróbálkoztak az átkeléssel. November 2-án sikerült leghamarabb átjutni a folyón Corninónál, ahol a felrobbantott vasúti híd vízből kiálló részein a császári és királyi 12. árkászzászlóaljba tartozó Bartha Károly százados egy szükségátjárót rögtönzött, amelyen az 55. közös gyaloghadosztály jutott át november 3-án és hídfőt foglalt a jobb parton.³⁹ A 14. hadsereg többi sereg- és csapatteste csak november 4-én tudott átkelni az áradó folyón Cornino és Pinzano átkelőhelyeken, a Boroević-hadseregcsoport erői pedig csak a rá következő napon a Codroipo és Latisana mellett található hidakon.

A késedelem lehetőséget biztosított az olasz hadvezetésnek, hogy megmaradt csapattesteit november 4-től kezdődően a Piave folyó mögé rendezetten vonja vissza. November tizedikére a 14. hadsereg és az Isonzó-hadseregek is felfejlődtek a Piave mentén, ott elfoglalták a számukra kijelölt állásokat. A folyó mögött érezhetően megszilárdult az olasz védelem. Október 28-án az antant olasz kérésre Marie Émile Fayolle francia altábornagy vezetésével hat francia és öt brit hadosztályt irányított át a nyugati hadszíntérről a Piavéhoz.⁴⁰

³⁷ ÖULK VI. 573., 579.

³⁸ Szabó: i. m. 122.

³⁹ Doromby–Reé: i. m. 276.

⁴⁰ Rauchensteiner 2013, 823.

A központi hatalmak megkísérelték a piavei olasz védelem felgöngyölítését. November 10-én a Franz Conrad von Hötzendorf⁴¹ tábornagy irányította hadseregcsoport (osztrák–magyar 10. és 11. hadsereg) Dél-Tirolban a Hétközség-fennsíkon indított támadást a szemben álló Conte Guglielmo Pecori Giraldi altábornagy vezette 1. olasz hadsereg erői ellen, melynek eredményeként Asiago és Primolano helységeket elfoglalták, de a támadás néhány nap alatt kifulladásra kényszerült.

A Boroevič-hadseregcsoport csapatai november 10. és 16. között több ponton átkeltek a Piave középső és alsó szakaszán (például az osztrák–magyar 13. és a német 12. gyaloghadosztály Vidornál), de az olaszok visszaverték a támadást. Eredményként könnyvelhető el, hogy a folyó középső szakaszán található Papadopoli-szigetet is birtokba vették a szövetséges erők. Az 1. Isonzó-hadsereg XXIII. hadtestébe tartozó budapesti 41. honvéd hadosztály ezredei november 20-ig a folyó deltájában Piave Vecchiáig nyomultak előre.⁴² A 14. német hadsereg Krauss-hadteste a Piave és a Brenta folyók között elterülő, 1776 méter magas Monte Grappa hegytömböt és a 870 méteres Monte Tombát ostromolta november 14-től 21-ig, több magaslatot elfoglalt a Piave völgyében, azonban az erős olasz, valamint a november végétől az arcvonalnak ezen a részén bevetett két brit és két francia hadtest ellenállása miatt visszavonulásra kényszerült. A harcok a hegyi frontszakaszon csak december végén ültek el az erős havazás és az utánpótlási nehézségek miatt. Az antanthadosztályok segítségével az olasz hadvezetésnek sikerült stabilizálnia a frontot. A központi hatalmak csapatai december 3-án a Piave keleti partján téli védelemre rendezkedtek be.⁴³

A 14. német hadsereg német csapatait december második felében a nyugati frontra szállították át. Az 1917. október 24-i állapothoz képest 240 kilométerrel megrövidült arcvonal tartására az osztrák–magyar erők elegendőnek bizonyultak.

A győztes osztrák–magyar, valamint német csapatok nagy mennyiségű fegyver, lőszer, élelmiszer, rengeteg hadifogoly és nagy kiterjedésű észak-olaszországi területek birtokába jutottak. Mindkét oldalról magas volt az áldozatok száma. 1917. október 24. és november 10. között az olasz veszteség 10 000 halott, 30 000 sebesült, 293 000 hadifogoly, 73 000 ló volt, azonkívül 3152 löveg, 1732 aknavető, 300 000 puska, 3000 géppuska, 2000 géppisztoly, 1600 gépkocsi, 22 repülőter került a szövetségesek kezére. Az a tény, hogy a haderő most először szorult defenzívába, továbbá a Monarchia alakulatainál magasabb harcértékűnek tekintett német csapatok jelenléte az ellenség soraiban szintén demoralizálta az olasz hadsereget. Ezt jól mutatta, hogy mintegy 350 000, csapattestétől elszakadt, rendetlenül menekülő és útközben fosztogató katonaszökevényt messze a hátszágban fogdostak össze. Az olasz haderő közel 700 000 katonája esett ki a harcokból, számuk november 20-ig a betegekkel további 100 000 fővel nőtt. Az osztrák–magyar és német veszteségek összesen 70 000 főre rúgtak,⁴⁴ ebből a Monarchia 30 000 halottat és sebesültet veszített a Piave eléréséig. A dunai birodalom csapatai két hónapig a zsákmányolt gazdag készletekből éltek. A megszállt észak-olasz területeken osztrák–magyar katonai közigazgatást vezettek be.

⁴¹ Franz Conrad Graf von Hötzendorf (1852. 11. 11. Penzing – 1925. 08. 25. Bad Mergentheim) tábornagy, 1912 decemberétől az osztrák–magyar fegyveres erő vezérkari főnöke, 1917 márciusától a Conrad-hadseregcsoport parancsnoka az olasz fronton, 1918 júliusától az összes udvari testőrségek ezredese a háború végéig. Vö. Balla 2010, 100–103.

⁴² ÖULK VI. 668.

⁴³ Rauchensteiner 2013, 824.

⁴⁴ ÖULK VI. 712–713.

Az olasz hadsereg rendkívül súlyos vereséget szenvedett, de megmenekült a teljes megsemmisüléstől, majd antantszövetségesei segítségével sikerült talpra állnia. Számottevő ellenfél maradt és továbbra is lekötötte Ausztria–Magyarország haderejének nagyobbik részét.

A caporettoi áttörés az új (elsősorban a nyugati harctéren a németek által alkalmazott) támadó harcászat eredményességét gyakorlatban is bizonyította, melynek pillérei a mind-egyik osztrák–magyar gyaloghadosztálynál 1917 nyara óta létező, válogatott legénységből álló rohamzászlóaljak voltak. Ezek az egységek a saját tüzérségi előkészítés után azonnal végrehajtott támadásuk során behatoltak az ellenség védelmének mélységébe, semlegesítették annak tüzérségét is. A géppuskákkal és aknavetőkkel előretörő gyalogság rohamát a Monarchia tüzérsége előrehelyezett és pontosan vezetett tüzével támogatta, annak fedezete alatt kezdhette meg az olasz védelem áttörését, illetve felgöngyölítését.

Az offenzíva sikere több tényezőnek volt köszönhető. A központi hatalmak hadvezérei – elsősorban Alfred Krauss gyalogsági tábornok – új, a korábban alkalmazottól eltérő harceljárást dolgoztak ki, tudniillik az ellenség védelmét nagy erejű lökéssel a völgyekben törték át, majd lendületesen előretörve és annak hátába kerülve, megfosztották a manőverezés lehetőségétől, a térséget uraló magaslatokon található olasz állásokat, támpontokat elszigetelték, s nem törekedtek azok mindenáron való elfoglalására. A hadművelet főirányát szerencsésen választották meg, ugyanakkor a főcsapás irányát jól álcázták az olaszok előtt, kiválóan megszervezték a tüzérség és a gyalogság együttműködését. Az olasz hadvezetés – főleg Capello altábornagy, a 2. hadsereg parancsnoka – egy sor vezetési hibát követett el (pl. a rendelkezésre álló tartalékokat szétforgácsoltan alkalmazta, a csapatok együttműködésének megszervezésére, a közöttük lévő összeköttetés fenntartására nem fordított kellő figyelmet). A győzelem kiaknázásához a világháború több frontján már hegyi harcokban kipróbált és érdemeket szerzett német alakulatok és parancsnokaik tapasztalata, valamint azok technikai fölénye döntően hozzájárult. Az osztrák–magyar csapatok is kiváló teljesítményt nyújtottak, annak ellenére, hogy kisebb létszámmal, szerényebb felszereléssel és ellátmánnyal, kevesebb löveggel és lőszerrel bírtak, mint német harcostársaik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balla Tibor: *A caporettoi áttörés (1917. október 24.)*. In Hermann Róbert (szerk.): *Fegyvert s vitézt... A magyar hadtörténet nagy csatái*. Corvina Kiadó, Budapest, 2003.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, táborszernagyok*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Balla Tibor: *Az isonzói csaták. (1915. június 23. – 1917. szeptember 13.)* In Hermann Róbert (szerk.): *Fegyvert s vitézt... A magyar hadtörténet nagy csatái*. Corvina Kiadó, Budapest, 2003.
- Doromy József – Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története*. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1936.
- Felberbauer, Franz: *Die 12. Isonzoschlacht: Der Operationsplan und seine Durchführung*. In Rauchensteiner, Manfred (Hg.): *Waffentreue. Die 12 Isonzoschlacht 1917*. Österreichisches Staatsarchiv, Wien, 2007.
- Galántai József: *Magyarország az első világháborúban*. Korona Kiadó, Budapest, 2001.
- Glaise-Horstenau, Edmund (unter der Leitung von): *Österreich–Ungarns letzter Krieg 1914–1918. VI. Band. Das Kriegsjahr 1917*. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, Wien, 1936.
- Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc: *A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014.

- Hoffmann, Oskar von – Hubka, Gustav von: *Der Militär Maria Theresien Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914–1918*. Verlag Militärwissenschaftliche Mitteilungen, Wien, 1943.
- Rauchensteiner, Manfred: *Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918*. Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2013.
- Szabó László: *Doberdo, Isonzo, Tirol*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1980.
- Sziji Jolán (főszerkesztő): *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Von Lichem, Heinz: *Rommel 1917. Der 'Wüchsenfuchs' als Gebirgssoldat*. Hornung Verlag, München, 1975.
- Wagner, Anton: *Der Erste Weltkrieg. Ein Blick zurück*. Verlag Carl Ueberreuter, Wien, 1981.